

KÜRESELLEŞMENİN ULUS DEVLET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Selahaddin BAKAN¹

Gökhan TUNCEL²

Özet: Ulus devletin ortaya çıkmasında ve uluslararası sistemin belirleyici aktörü olmasında önemli bir rol oynayan kapitalizm zamanla ulus devletin yapısal ve işlevsel olarak sorgulanmasına ve egemenlik alanının aşınmasına zemin hazırlamıştır. Ulus devletin sorgulanması ve egemenlik alanının aşındırılmasına kapitalizm kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı bir etki yapmıştır. Küreselleşme süreci kapitalizm ile ulus devlet arasındaki ilişkiyi geçmişten farklı bir boyuta taşımış ve ulus devletin ekonomik alan başta olmak üzere siyasal, sosyal ve kültürel alanda yürüttüğü faaliyetlerinin tüm boyutlarıyla sorgulandığı bir durumu ortaya çıkartmıştır. Oysa kapitalizme yöneltilen eleştirilerin birçoğunun ulus devlet savunucuları tarafından küreselleşme süreci üzerinden yapılmakta olması da yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmada uluslararası sistemin önemli bir aktörü olan ulus devletin geçmişten günümüze gelişim süreci ve gelecekteki konumu kapitalizm ve küreselleşme bağlamında ele alınacaktır. Ayrıca ulus devletin kapitalizmin gelişiminde ve küreselleşme sürecinin etki alanının genişleme(me)sinde oynadığı rol de bu çalışmada irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Uluslararası Sistem, Egemenlik, Ulus devlet, Kapalı ulus devlet, Açık ulus devlet

Giriş

Batı dünyasında coğrafi keşifler sonrasında başlayan ve sanayi devrimi sonrasında hızlanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler küreselleşme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Teknolojik gelişmelerin kitlesel ve hızlı üretim sağlaması, merkantilizm ve emperyalizm

1 Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail: selahaddin.bakan@inonu.edu.tr
2 Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail: gokhan.tuncel@inonu.edu.tr

düşüncesiyle birleşmesi burjuvaziye ekonomik yönden, tarihte benzeri olmayan bir şekilde güçlendirmiştir. Daha fazla kazanma isteğinde olan burjuvazinin daha fazla üretebilmesi ve ürettiğini pazarlayabilmesi gerekmektedir. Daha fazla üretim yapmak için daha fazla hammadde ve emek ile ürettiğini satabileceği yeni pazar ihtiyacı hisseden burjuvazi bir taraftan da tüm bu ihtiyaçlarını karşılayabilecek ekonomik, siyasal ve sosyal ortam arayışı içerisine girmiştir.

Coğrafi keşifler sonrasında kurulan sömürgelerden elde edilen hammaddeler üretimi sürdürülebilir kılmanın en ucuz yolu olmuştur. Ayrıca sömürgelerdeki insanların köleleştirilerek ucuz işgücü temini de burjuvazinin üretimini ve kazancını artırmasına büyük bir katkı sunmuştur. Ayrıca üretim artışı sonucu ortaya çıkan emek ihtiyacının önemli bir kısmı kırdan göçen insanlarca karşılanmaya başlamıştır. Burjuvazi ekonomik olarak güçlendiği ortamı sürdürülebilir kılmak için siyasal aktörlerden özerk bir ekonomik alanın gerekliliğinin farkına varmıştır. Serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması için ekonomik alanda düzenleme yapmanın yetersiz kalacağını kavrayan burjuvazi, kendi mülkünün siyasal patronu olan baron, lord, feodal bey (Türe, 2008: 11) ve kralın etkin olduğu siyasi yapılardan farklı yeni bir siyasi yapı arayışına girmiştir. Ekonomik akışların coğrafi yapısını yansıtan merkez çevre ilişkisini ortaya çıkartan (Wallerstein, 2006: 28) üretim ve pazarlama sürecini istikrarlı bir şekilde güvence altına alması burjuvazinin yeni siyasal yapıdan en önemli beklentisiydi.

Ekonomik üretim ve pazarlamanın güven ortamında sürdürülebilmesi için yeni siyasal oluşum öncelikli olarak güçlü bir askeri güce sahip olmalıydı. Çünkü üretim süreci başta olmak üzere hammaddenin üretim mahalline getirilmesi ve ürünün pazara sevki için öncelikle güven ortamının sağlanması zorunluydu. Güven ortamının sağlayacak olan bu siyasi gücün meşruiyet kaynağı ve etki alanının burjuvazinin çıkarları doğrultusunda hareket edecek bir yapıda olmasına dikkat edilmesi isteniyordu. Meşruiyetini kan bağına dayandıran geleneksel siyasal yapılar olan derebeylik ve imparatorluklar ile Tanrısal iradenin yeryüzünde temsilcisi olduğunu iddia eden kilise burjuvazinin ekonomik olarak istikrarlı bir şekilde güçlenmesine engel olmaktaydı. Siyasal alanda etkili olan geleneksel bu kurumların ortadan kaldırılması veya etkisizleştirilmesi

burjuvazinin işine gelmekteydi. Ancak, burjuvazinin kazancını artırması ve sürdürülebilir kılması için bu geleneksel siyasal yapıların ortadan kalkması ve etkisizleştirilmesi yeterli değildi. Bu geleneksel siyasal yapıların yerini alacak yeni siyasal oluşuma ihtiyaç duyulmaktaydı. İhtiyaç duyulan bu yeni siyasal oluşumun meşruiyet kaynağı, yapı ve işleyişi üzerinde burjuvazinin belirleyici olacağı model ulus devletti.

Ulus devletin ortaya çıkışı ve gelişiminde kapitalizmin belirleyiciliği söz konusu iken dünyanın çeşitli bölgelerinde ulus devletin ortaya çıkışı, gelişimi ve işlevi farklılıklar göstermiştir. Burjuvazinin ekonomik güçlenme ve siyasetten özerkleşme süreci Anglo Sakson ülkelerinde uzun bir sürede tedrici olarak gerçekleşirken, Kıta Avrupasında daha kısa sürede ve devrimci bir nitelikte gerçekleşmiştir. Anglo Sakson ülkeler ile Kıta Avrupası arasındaki bu fark siyasal oluşumların, ulus devletlerin, değişik formlarda ortaya çıkmasına neden olmuştur. Meşruti monarşi veya cumhuriyet tipi farklı siyasal rejimler ile üniter veya federal yapıları devletlerin çoğu kapitalizm ve emperyalizm üzerine inşa edilen politikalarıyla, simgesel bazı ayrımlar dışında, benzer özellikler göstermekteydi. Dolayısıyla, federal devlet, ulus-devletin tarihsel olarak karşıtı bir devlet yapılanması değil, tersine ulus devletin alt kategorilerinden biridir (Akbulut, 2011: 34).

1.Küreselleşme, Devlet, Egemenlik, Ulus Devlet Kavramları

Sosyal bilimlerde kavramlar, kurumlar ve süreçler çoğu zaman birbirleriyle yakın ilişki içerisinde olabilmektedir. Küreselleşme süreci egemenlik kavramı ile yapı ve işlev olarak devlet ve özellikle de ulus devleti büyük ölçüde etkilemiştir. Küreselleşme, devlet, egemenlik ve ulus devlet kavramları tanımlanması, küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkisinin daha anlaşılır olabilesini sağlayacaktır.

1.1.Küreselleşme

Karşılıklı bağımlılık ilkesi kapsamında ele alındığında yaklaşık 1500 yıllık bir geçmişe sahip olan (Modelska, 2005: 3) küreselleşme kavramı, iletişim ve ulaşım araçlarındaki gelişme ve yaygınlaşmanın

dünyayı küçültmesine ve insanlar arasındaki etkileşim yoğunluğunun ortaya çıkarttığı dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır (Robertson, 1999: 21). Belli bir değer yapısına ve ahlaki öğretiye dayanan bir süreçten daha çok sermaye ilişkilerinin biçimlendirdiği (Habermas, 2008: 11), toplumsal veya kültürel düzenlemeler üzerinde mekanal uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldıran bir süreç olan küreselleşme insanların yaşam tarzlarının, tercihlerinin ve değer yargılarının benzeşmesine de neden olmaktadır (Eşkinat, 1998: 7- 13).

Küreselleşme sadece uluslar arasındaki bağların yakınlaşmasını veya uluslararası birleşmeleri ortaya çıkartmamakta, aynı zamanda küreselleşme ulus devletlerin egemenlik hakkını aşındırmakta, ulus devletleri uluslararası sistemde yeniden konumlandırmakta ve ulus devletlerin klasik düşman algısının da ötesinde yeni risk ve tehlikelerle (Giddens, 2000: 153) yüz yüze kalmasına neden olmaktadır.

1.2.Devlet

Devlet, hem bir siyasi aktör olarak hem de siyasi faaliyetin ve mücadelenin üzerinde yürütüldüğü bir alan olarak siyaset biliminin incelediği konuların başında gelmektedir (Özipek, 2003: 71). Tarihsel süreç içerisinde birçok siyasal düşünür tarafından insanlar için değerli ve gerekli bir örgütlenme şekli olarak görülmüş olan devleti Max Weber, “belli bir toprak parçasında meşru fiziki güç kullanma tekeline sahip olduğunu iddia eden insan organizasyonu” olarak tanımlamaktadır (Heywood, 2011: 93).

Uzun bir geçmişe sahip olan ve ortaya çıkış nedeniyle ilgili çok farklı görüşler bulunan devlet modern dönemde daha bir güçlü ve kuşatıcı olduğu için siyasetin merkezinde yer almıştır (Heywood, 2011: 91). Şiddet araçlarının kontrolünde monopol durumunda olma, belirli bir sınıra sahip olma, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan güç, kamu bürokrasisi, otorite/meşruiyet, yurttaşlık ve vergilendirme modern devletin temel özellikleridir (Pierson, 2004: 6). Buradan da anlaşılacağı üzere devlet, düzeni kurmakla yükümlü otorite olarak temel kararları vermekte ve yine devlet kendisini aştığı düşünülen iradenin yerine koymaktadır (Kahraman, 2002: 5). Küreselleşme süreci uluslararası sis-

temin önemli aktörü olan devlet ve özellikle ulus devletle ilgili çok yönlü bir sorgulamanın yaşanmasına neden olmuştur.

1.3.Egemenlik

Egemenlik kavramı, ilk olarak Fransız hukukçu Jean Bodin tarafından ortaya atılmıştır. Bodin, egemenlik kavramını, Latince en yüksek, en üst anlamlarına gelen “superanus” teriminden türetmiştir. Fransız hukukçu, bu terimden hareketle “bir devletin mutlak ve sürekli gücü”nü nitelemek için “souveraineté” (egemenlik) kavramını kullanmıştır (Bodin, 2003: 1). Bodin’e göre egemenlik mutlaktır; güç, işlev ya da süre açısından sınırlandırılmamıştır. Fransız Devrimi’nden sonra “ulus devlet” ile özdeşleşen “modern devlet”in kendi öncesindeki siyasal yapılanmalardan farkını gösteren ana unsur egemenliğidir (Beriş, 2003: 493).

Egemenliğin siyasal pratikler açısından uluslararası düzlemde belirmesi ise 1648’de imzalanan Westphalia Antlaşmaları aracılığıyla olmuştur. Kuşkusuz, ulusal ordular kurarak şiddet kullanma hakkını tekeline alan, merkezî bürokratik kurumlar aracılığıyla kendi uyruklarının yalnızca kendisine vergi ödemesini güvenceye bağlayan modern devletin doğuşu, egemenlik kavramının ortaya çıkışını önceler. Otuz Yıl Savaşları sonrasında Westphalia Antlaşmaları aracılığıyla teritoryal açıdan kendi alanlarında özgürce hareket etmeyi ve birbirlerinin coğrafi sınırlarına saygı göstermeyi kabul eden prenslikler, egemenliğin karşılıklı kabulüne dayanan modern devletler sisteminin temellerini atmışlardır (Philpott, 2001: 4). Westphalia Antlaşmaları’nın modern devletin oluşumu açısından en önemli sonucu, otorite ile toprak arasında bağ kurulması, böylece kendi coğrafyası içerisinde devletin geniş bir özerkliğe sahip olduğunun kabul edilmesidir (Philpott, 1999: 144-167).

I.Dünya savaşı öncesinde Wilson prensipleri ve özellikle de ulusların kendi kaderini tayin hakkı savunusu ile istikrarlı, güvenli (Smith, 1995: 62), ticaret ve hukuk ile birbirine bağlanmış demokratik (Heckscher, 1994:104) bir dünya hedefi egemenlik kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır.

1.4.Ulus Devlet

Dünyada en yaygın devlet biçimi olan ulus devlet, 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa'da merkezi yönetim şeklinde ortaya çıkan ve din ile dünyevi tüm kurum ve grupları hakimiyeti altına alan modern devletin (Heywood, 2011: 92) devamı olarak ortaya çıkmıştır. Tarihsel sosyolojik bir kategori olarak ulus devlet, Avrupa'da başlayan merkantalizm politikası ve sömürgeciliğin ortaya çıkardığı ve kapitalizmle birlikte gelişme sürecine giren bir olgudur.

Dünyada oluşan yeni ekonomik sistem (Wallerstein, 1974: 391) her ne kadar ulus ötesi kapitalizm (Robinson, 2004: 18, 23-24) olarak adlandırılrsa da ulus devlet olgusu tarihsel olarak kapitalizmin siyasi formu olarak konumlanmıştır (Wallerstein, 2010: 143). Portekiz, Hollanda ve İngiltere gibi ulus devletler küresel bir sistemin oluşumunda etkili birer aktör olarak (Modelska, 2005: 21) görev yapmışlardır.

Kapitalizmin siyasi yapılanması olduğu ileri sürülen ulus devlet, federal ve üniter tekçi biçiminde iki alt gruba ayrılır. Federal devlet, ulus devletin tarihsel olarak karşıtı bir devlet yapılanması değil, tersine ulus devletin alt kategorilerinden birisidir (Akbulut, 2011: 34).

Ulus kavramı, Alman romantizminin kaynaklık ettiği etniklik kavramı ekseninde dönen tanımlamalardan, Fransız milliyetçiliğinin benimsendiği, coğrafi sınırları ön plana çıkaran, teritoryal ulus tanımlamalarına kadar geniş bir yelpaze içinde incelenebilir. Ulus tanımlarında hem objektif unsurlara (aynı coğrafi sınırlarda yaşamak, aynı dili konuşmak gibi) önem veren hem de "ortak kader", "ortak soy" gibi duygularda ifadesini bulan ve bireyin duygusal alanına yönelik tanımlamalar (Eken, 2006: 249) bulunmaktadır.

Federal veya üniter yapıları devletler yöntemleri farklı olsa da ulus devletlerin önemli bir özelliği olan homojen bir nüfusa sahip olmak için (Wallerstein, 2010: 146- 170) yoğun bir çaba içerisine girmişlerdir. Homojen nüfus oluşturma çabası, 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan bireylerin toplamından farklı ve bireylerin toplamını aşan bir sentez olan ulus düşüncesi (Sarıca, 1969: 104) ile temellendirilmiştir.

Taşıma ve haberleşme maliyetlerinin ucuzlaması ile uluslararası

düzye üretim planlaması yapabilecek güçte ve yetenekte büyük tüccarların (burjuvazi) ortaya çıkması (Gereffi, 1994) ulus devlet tipi yapıların oluşumunda büyük rol oynamıştır. Burjuvazinin belirleyici olduğu toplumlardaki modern ulus devlet düşüncesi, oluşum süreci, yapısı ve işleyişi burjuva devriminin geciktiği veya gerçekleşemediği toplumlardakinden oldukça farklı olmuştur. Burjuvazinin güçlü olmadığı ve siyasetten özerk bir alana sahip olmadığı toplumlarda hayali uluslar (Anderson, 2011) üretilmek suretiyle ulusçuluk düşüncesi ve ulus devlet formları oluşturulmaya çalışılmıştır.

2. Küreselleşme Sürecinin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi

Dünya ölçeğinde tecrübe edilen hızlı değişim ve dönüşüm sürecini tasvir eden (Capra, 2003:113) küreselleşmenin uzun bir geçmişi bulunmasına rağmen sanayi devrimi sonrası ortaya çıktığı ve uluslararası sistemde yeni form, ritim ve ilişkilerin (Hall, 1991: 19) geliştiği 1980'lerden sonra da etkisini artıran bir süreç olduğu kabul edilmektedir. Küreselleşmenin önemli özelliklerinden birini bireylerin, malların, fikirlerin, imajların, söylemlerin, teknolojilerin, tekniklerin ve benzeri objelerin sürekli hareket halinde olmaları ve dünyada sınır tanımayan akışkanlık içerisinde girmeleri oluşturmaktadır (Appadurai, 1999: 229-238).

Zaman kısalması ve mekan daralması sağlayan ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmeler bir taraftan 1648 yılında imzalanan ve devletlerin egemenlik hakları konusunda bir dönüm noktası olan Westfalya Antlaşması'nın imzalanmasına neden olurken diğer taraftan devletlerin egemenlik haklarını aşındıracak yeni bir uluslararası sistemin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

2.1. Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Ekonomik Etkisi

19. yüzyılın ikinci yarısında yoğun bir şekilde yaşanmaya başlayan ekonomik rekabet I. ve II. dünya savaşına neden olmuştur. 20. yüzyılın başında ve ortasında yaşanan iki dünya savaşı ile dünya ölçeğinde etki

meydana getiren ekonomik krizler devletlerin yapı ve işlevlerinin yeniden biçimlendiği iki kutuplu bir dünya sistemini ortaya çıkarmıştır. İdeolojik rekabet başta olmak üzere her iki kutup ve üye devletlerarasında hemen her alanda rekabeti beraberinde getirmiştir.

Savaş, ekonomik kriz ve sosyalizmin yükselişi devletin kapsamlı bir şekilde ekonomiye müdahalesini gerekli gören (Kazgan, 1995: 42) Keynesçi ekonomi politikaların liberal batılı ülkelerce kabul edilmesini sağlamıştır. Özellikle 1929 ekonomik buhranı ve sonrasında ortaya çıkan krizler kapitalizm kendisini yineliyemediğini ortaya çıkartmıştır.

1929 Ekonomik buhran sonrasında ekonomik ve sosyal yaşamda Batılı liberal devletlerin etkisini artıran politikaların benimsenmesi yanında özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında sosyalist rejimle yönetilen devletlerin sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Ayrıca bu dönemde bağımsızlık mücadelesi veren üçüncü dünya ülkelerinde sosyalist nasyonalist rejimlerin ortaya çıktığı gözlenmiştir. İki kutuplu yapının hüküm sürdüğü soğuk savaş döneminde çok fazla gündemde olmayan kuzey güney arasındaki dengesizlik 1990'ların başında soğuk savaş döneminin sona ermesiyle gündeme gelmeye başlamıştır. Küresel ekonomik gelişmeler kuzey yarım küreye daha bağımlı bir güney yarım küre ortaya çıkmıştır.

Sosyalist rejimlerin çöküşü soğuk savaşın sona ermesine serbest piyasa ekonomisinin dünyanın pek çok ülkesinde işlerlik kazanmasına neden olmuştur. Devletin ekonomik alana müdahalesini kabul edilip bulunmayan serbest piyasa düşüncesinin yaygınlaşması ulus devletlerin uluslararası ekonomik düzendeki etkinliğinin azalmasını beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme sürecinde mal ve özellikle sermayenin serbest dolaşımı ulus devletlerde işbaşında olan hükümetlerin kendi ülkelerindeki ekonominin kendi kontrollerinden (Kennedy, 1993: 53-64) çıkmasına neden olmuştur. Ekonominin küreselleşmesi sonucu döviz kurları sistematik olarak birbirine bağlanmış ve buna bağlı olarak para politikaları ulusal düzeyde belirleniyor olmaktan çıkmıştır (Castells, 2006: 389). Küresel sermaye AET, Gümrük Birliği, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler aracılığı ile ulus devletlerin ekonomik alandaki egemenliklerinin aşınmasına neden olmuştur.

2.2.Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Siyasal Etkisi

Modern dönemde egemenlik hakkını bütünüyle elinde bulunduran devlet uluslararası sistemin en önemli aktörüydü. Bu dönemde insan doğasının özünde bulunduğu inanılan özgürlük ve diğer hakların toplumsal ilişkilerde bireylerce kullanılabilmesi dahi devlet iznine (Ağaoğulları, 1989: 204) bağlıydı. Teknolojide ve ekonomide yaşanan hızlı gelişmeler uluslararası sistemin ve özellikle ulus devletlerin büyük çaplı değişimler geçirmesine neden olmuştur.

Teknoloji ve ekonomide başlayan sosyal, siyasal ve kültürel alanları da etkileyen küreselleşme süreci bir taraftan genelleştirici özelliği ile yerel, bölgesel ve ulusal ölçekteki farklılıkların üzerini örterken (King, 1998: 30) diğer taraftan yerel özelliklerin küresel ölçekte tanınmasını sağlamaktadır.

Küreselleşme süreci ulus devlet düşüncesini, yapısı ve işleyişini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu süreç devlet sisteminde millet anlayışının ve siyasi sistemde devlet anlayışının erozyona uğraması (Konak, 2011: 154) başta olmak üzere ulusal hükümetlerin karar alma yetenekleri üzerinde zayıflatıcı bir etkisi (Bauman, 2006: 11) olmuştur. Bu dönemde ulus devletler klasik ve modern dönemdeki meşruiyet kaynaklarına dayanarak otoritelerini kurması mümkün değildir. Küreselleşme ile ulus devletlerin uluslararası sistem tarafından kabul gören temel insan haklarına dayanmayan egemenlik ve otoriteye dayanarak her konuda karar alması kabul görmemektedir (Korbin, 1997: 157- 159).

Küreselleşme sürecinin itici gücü olan liberalizm ekonomik olarak serbest piyasa ekonomisinin savunusunu yaparken diğer taraftan sınırlı yönetim ilkesinin kabul edilmesi ile bireysel hak ve özgürlüklerin devlet tarafından koruma altına alınmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Heywood, 2011: 86). Liberal ideolojinin devlete yüklediği anlam egemenlik hakkını bütünüyle elinde bulundurduğu varsayılan ulus devletin gücünün azalmasına (McMichel, 1996: 197-207) ve sorgulanmasına neden (Evans, 1997: 82-87) olmuştur. Bu kapsamda ulus devletler kendi içinde ve küresel ölçekte yeni sosyal ve siyasi gerginliklerle karşılaşmak-

tadır (Rodrik, 1997: 1-6). Ulus devlet kendi sınırları içerisinde istikrarını sağlanmasını homojen bir nüfusun varlığında aradığı için ülke sınırları içerisinde bulunan farklılıkları ortadan kaldıracak ve insanları tek tipleştirecek bütün araçları kullanma eğiliminde olmuşlardır. Küreselleşme süreci ise bir taraftan küresel ölçekte benzer özelliklere sahip insanlar ortaya çıkartırken diğer taraftan ulus devletlerin homojenleştirmeye çalıştığı (Billig, 2002: 151) farklı kimliklerin yeniden dirilişine katkı sunmaktadır.

Küreselleşme süreci ulus devlet ölçeğini aşan ve ulus devletlerin üstesinden gelemeyeceği ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel birçok yeni sorunun ortaya çıkartmıştır. Bu sorunlar birçok alanda uluslararası örgütlenmeyi ve bu örgütlerin güçlenmesini gerekli kılmıştır. Uluslararası örgütlenmelerin güçlenmesi ulus devletlerin egemenlik alanlarının aşınmasına neden olmuştur. Özellikle Avrupa'da yaşanan bölünerek bütünleşme süreci, AB gibi ekonomik olarak karşılıklı bağımlılığa dayalı istikrarlı ve sürdürülebilir ulus üstü güçlü siyasi birliktelikleri sağlamıştır. AB üyesi ülkeler daha önceleri ulusal ölçekte kendi hükümetlerine ait olan pek çok karar alma yetkisini AB organlarına devretmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca subsidiarite ilkesi gereği de yine birçok alanda karar alma yetkisinin yerele devredilmesi de ulus devletin egemenlik hakkını sınırlandırıcı bir etki yapmıştır.

Küreselleşme süreci hükümet dışı örgütlerin faaliyet alanının mekansal olarak genişlemesini, işlevsel olarak da artmasını sağlayacak bir zemini ortaya çıkartmıştır. Hükümet dışı örgütler faaliyetlerini yürütürken çoğu zaman ulus devletlerle mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Uluslararası sistem bu mücadelede hükümet dışı örgütlere ulus devletlere karşı birçok avantaj sunmaktadır. Hükümet dışı örgütlerin etkisini artırması dolaylı olarak ulus devletlerin egemenlik haklarını aşındırmaktadır.

2.3.Küreselleşme Sürecinin Ulus Devletler Üzerindeki Sosyo-Kültürel Etkisi

Kapitalist ekonomik sistem dünyada büyük bir ekonomik gelişme yaşanması yanında gelir adaletsizliğini artmasına da neden olmuştur.

Ekonomik gelişimdeki dengesizlik daha önceleri ulus devlet ölçeğinde ele alınan bir sorun iken küreselleşme süreci bu sorunun dünya ölçeğinde ele alınması gereken bir sorun durumuna getirmiştir. Özellikle güney yarım kürede yaşayan insanların birçoğunun gittikçe artan çevresel, siyasi ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan açlık ve yoksulluk sorunuyla kaşı karşıya kalması, buna karşın gelişmiş batılı ülkelerde yaşayan insanların refah seviyelerindeki yükselmeler büyük çaplı göç ve mülteci sorunlarının yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Dünyanın birçok bölgesinde ortaya çıkan göç ve mülteciler sorunu ulus devletlerin çoğunu güvenlik ve ekonomik açıdan zor durumda bırakmıştır. Küresel bir sorun olarak ortaya çıkan bu sorunların ortadan kaldırılması ya da etkisinin en aza indirilmesi hususunda ulus devletler uluslararası örgütlerle işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır. Bu işbirliği ulus devletlerin egemenlik haklarından bazılarından feragat etmesini beraberinde getirmiştir.

Ulus devletin kültürel alanda oluşturmaya çalıştığı ulus kimliği, küresel çoğul kültürlerin birbirleriyle yaptığı toplumsal yaşamı belirleme yarışını simgeleyen (Featherstone, 1993: 10) küreselleşmeyle çelişmeye başlamıştır. İletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşması ulusal kültür oluşturma çalışmalarının önemli ölçüde çözülmesini sağlamıştır. İletişimdeki yaygınlaşma küresel ve yerel kültürün ulusal kültürün tek tipleştiriciliğine meydan okumasına zemin hazırlamıştır.

3. Ulus Devletin Geleceği

Avrupa'da 1648 Westphalia Antlaşmasının ardından uluslararası düzenin siyasi birimi olan ulus devlet yapısı kapitalist sistemin gelişimine büyük katkılar sunmuştur. Ancak, ulus devletler kendi sınırları içerisinde en büyük emretme gücünü elinde bulundurması ve ulus devlet politikalarının sürekli kazanmayı amaçlayan küresel sermayenin istekleriyle her zaman örtüşmemesi kapitalizmle ulus devlet arasındaki işbirliğinin bozulmasına neden olmuştur. Kapitalizm ekonomiye müdahalesi olabildiğince sınırlandırılmış bir ulus devlet modeli istemektedir. Ekonomik alan da olsa yetkisi sınırlandırılmış bir devlet modeli ulus devletin egemenliğinin işlevsizleşmesi anlamına gelmektedir. Bir taraftan ulus devletler işlevsizleştirilirken diğer taraftan bakıldığında

kapitalist dünya ekonomisi oldukça iyi örgütlenmiş olmasına rağmen, kendi garantisi, yaşam alanı ve büyük karların elde edilmesinde vazgeçilmez öneme sahip ulus devlet yapılarının yok olmasına göz yumması oldukça zor görünüyor (Habermas, 2008: 11). Ayrıca küresel ölçekte etkili olan ekonomik krizlerin oluşumu ve bu krizlerden çıkış ulus devleti aşan bir boyutta olsa da bu krizlerde daha küçük ama daha güçlü olmayı başaran (Fukuyama, 2008: 140) ulus devletler vatandaşlar için güvenli bir liman işlevi görecektir. .

Siyasal alanda küreselleşmenin ortaya çıkarttığı uluslararası sistemde uluslararası ve ulusüstü örgütlerin etkisinin artması bu karşın ulus devletlerin etkisinin sınırlandırılması söz konusudur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken durum ulus devletlerin sistemin en önemli aktörleri olarak varlığını devam ettirdiğidir. Küreselleşme ulusun ve devletin mahiyetinin değişmesi dolayısıyla ulus devletlerin bir yönüyle krize girmesi (Sarıbay, 1998: 15) ulus devletin alternatifsizliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında ulus devletler bir süredir önemsiz ve dünya düzeni açısından zararlı gözükseler de bu düzeni kuran ve hala destekleyen en önemli unsur ulus devlettir (Modelska, 2005: 24). Sonuçta ulus devletlere eş güçte ve istikrarlı bir şekilde varlığını devam ettiren bir ulus ötesi yapı hala oluşturulamamıştır (Jessop, 1994 : 199).

Küreselleşmeyle ulus devletlerin değerler hiyerarşisinde bir değişimin olması söz konusudur. Ulus devletlerin insan haklarındaki gelişmelere paralel olarak meşruiyet ve egemenlik kaynaklarını yenilemesi ve buna bağlı olarak da ulus devletin kendisini dizginleyecek mekanizmaları oluşturması gerekmektedir. Çünkü ulus devletlerin tarihsel geçmişi ulus devletin oldukça esnek ve varlığını sürdürme konusunda gelişkin bir uyum yeteneğine sahip olduğunu göstermektedir. Bu mekanizmaların oluşturulması ulus devletlerin örselenmesi değil olsa olsa ulus devletin kendisini ötelemesi olsa gerek. Faaliyet alanı daralmış ve tesis ettiği ulusal kimliği şüpheli hale gelmiş bir devletin meşruiyet ihtiyacını eski alışkanlıklarıyla giderebilmesi zorlaşmaktadır (Habermas, 2008: 102). Geçmişte devletle şiddet arasında yakın bir ilişki kurulmaktaydı (Lipson, 2005: 90). Ancak uluslararası sistem devletle şiddet arasında, kendi vatandaşı dahi olsa, temel insan hakları bağlamında bir mesafe koymasını gerekli görmektedir.

AB gibi ulus üstü yapıların gelişimi egemenlik kavramının tedrici olarak aşınmasına neden olduğu (Barry, 2003: 72) gözlenmektedir. Ancak gerek AB’de ve gerekse dünyanın diğer bölgelerinde ortaya çıkan siyasal, ekonomik ve sosyal hadiselerin milliyetçiliği, hatta ırkçılığı, besleyerek milliyetçi hareketlerin güçlenmesini ve yakın gelecekte ulus devletlerin etkisini olabildiğince artıracakını ortaya çıkartmaktadır (Modelski, 2005: 26).

Sonuç

Küreselleşme ile birlikte ulus devletin küçüldüğü, zayıfladığı, otorite ve egemenliğinin aşındığı düşüncesi kısmi bir doğruluk payı bulunmaktadır. Ancak, bu düşüncedeki kısmi doğruluk ulus devletin ulus devletin tarih sahnesine veda edeceği izlenimi vermemelidir. Ulus devletler hala uluslararası sistemin en önemli aktörleri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Ulus devletler ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki bazı eski alışkanlıklarından vazgeçerek kendilerini yenilemek zorunda kalmaktadır. Bu yenilenmeyi kimi ulus devletler demokratik sistem içerisinde ve zamanında yaparken kimi ulus devletler ya da devlet uluslar bu yenilenmeyi demokratik olmayan yöntemlerle ve gecikmiş bir şekilde yerine getirmektedir.

Sosyalizmin kendisini yenileyememesi sorununa karşın Kapitalizmin kendisini yenelememesi durumu bu iki ideolojinin krize girmesine neden olmuştur. Bu krizlerden sosyalizm kendisini kurtaramamışken kapitalizm girdiği her krizden kendisini yenileyerek güçlü bir şekilde çıkmıştır. Ulus devletlerde girdikleri krizlerden kendisini güçlü bir şekilde çıkartacak potansiyele sahip yapılar olarak gerekli yenilenmeleri yaparak karşılaştıkları krizden başarıyla çıkacaklardır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, Mehmet Ali (1989), “Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi”, *A.Ü. SBF Dergisi* Cilt: 44, Sayı: 3-4, (p.195-228.)
- Akbulut, Örsan Ö. (2011), “Küresel Dönemde Ulus- Devlet ve Mülki İdari Yapılanma”, *İdarenin Sesi Dergisi*, Ocak- Şubat 201, (p 34- 35)
- Anderson, Benedict (2011), *Hayali Cemaatler*, (Çev. İ. Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları

- Appadurai, Arjun (1999), "Globazation and Research Imagination", *International Social Sciences Journal*, Number: 160, June, (p. 229-238)
- Barry, Norman (2003), *Modern Siyaset Teorisi*, Ankara: Liberte Yayınları
- Bauman, Zygmunt (2006), *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, (Çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Beriş, Emrah (2003), "Modernite'den Postmoderniteye", *Siyaset*, (Ed. M. Türköne), Ankara: Lotus (p.483- 521)
- Billig, Michael (2002). *Banal Milliyetçilik*, (Çev. C. Siskolar), İstanbul: Gelenek Yayıncılık
- Bodin, Jean (2003), *On Sovereignty*, (ed. and İng. J. H. Franklin) Cambridge: Cambridge University Press
- Capra, Fritjof (2003), *The Hidden Connections*, London: Harper Collins Castells, Manuel (2006), *Kimliğin Gücü*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Eşkinat, Rana (1998), *Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Evans, P. (1997). The Eclipse of The State? *World Polity*, 50, 62-87
- Featherstone, M. (1993). *Global Culture: An Introduction*, London: Sage
- Fukuyama, Francis (2008), *Devlet İnşası*, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Habermas, Jurgen (2008), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, (Çev. M. Beyaztaş), İstanbul: Bakış Yayınları
- Hall, Stuart (1991) "The Local and the Global: Globalization and Ethnicity", (Ed. Anthony D. King), *Culture, Globalization and the World System*, New York: Macmillan, (p.19-39)
- Heckscher, August. (1994). "Wilsonianism: A Comment: Response to David Fromkin", *World Policy Journal*, Vol. 11, No. 3.
- Heywood, Andrew (2011), *Siyaset Teorisine Giriş*, (Çev. H. M. Köse), İstanbul: Küre Yayınları
- Gereffi, Gary (1994) "The Organization of Buyer-Driven Global Commodity Chains: How US Retailers Shape Overseas Production Networks", G. Gereffi and M. Korzeniewicz (der.) *Commodity Chains and Global Capitalism*, Praeger, Westport, CT, Chapter 5.
- Giddens, Anthony, (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (Çev. M. Özay), İstanbul: Birey Yayıncılık
- Jessop, B. (1994). *Post-Fordism and the State*, (Ed. A. Amin.), Post-Fordism: A Reader, Oxford: Blackwell (p.251-280)
- Kahraman, Hasan Bülent (2002), *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*, İstanbul: Everest yayınları,
- Kazgan, Gülten (1995), *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, İstanbul: Altın Kitaplar
- Kennedy, P. (1993), *Preparing for The Twenty- First Century*, New York: Random House
- Keyman Fuat. (1998). "Globalleşme ve Türkiye: Radikal Demokrasi Olasılığı", *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları
- King, Anthony D. (1998), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya- Sistemi*, (Çev. G. Seçkin Ü. H.Yolsal), İstanbul: Bilim Sanat Yayınları
- Konak, Nahide (2011), "Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, Cilt:28, Sayı: 1, (p.149- 164)
- Kobrin, S.J. (1997). The Architecture of Globalization: State Sovereignty In A Networked Global Economy. J. H. Dunning, (Ed.), *Governments, Globalization, and International Business*, New York: Oxford University Press, (p. 146-171)
- Lipson, Leslie (2005), *Siyasetin Temel Sorunları*, (Çev. F. Yavuz), Ankara: İş Bankası Yayınları
- Mcmichael, P. (1996), *Development and Social Change: A Global Perspective*, Housand Oaks CA: Pine Forge.
- Modelski, George (2005), "Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus- Devlet", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 2, Sayı: 7, (p.3- 30)
- Özipek, Bekir B. (2003), "Devlet", *Siyaset* (Ed. M. Türköne), Ankara: Lotus Yayınları, (p.71- 102)
- Phillpott, Daniel (1999), "Westphalia, Authority and International Society," (Ed. R. Jackson), *Sovereignty at the Millennium*, Massachusetts: Blackwell Pub., (p.144-167)
- Phillpott, Daniel (2001), *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*, Princeton/ Oxford: Princeton University Press
- Pierson, Christopher (2004), *The Modern State*, London: New York: Routledge
- Robertson, Ronald (1999), *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Çev. Ü. H.Yolsal), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları
- robinson, William, I. (2004). *A Theory of Global Capitalism*, Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Rodrik, D. (1997). *Has Globalization Gone Too Far?* Washington, DC.: Inst. Int. Econ

- Sarıbay, Ali Y. (1998). "Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam", *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Ankara: Vadi Yayınları
- Sarıca, Murat (1969), *Fransa ve İngiltere'de Emredici Vekillikten Yeni Temsil Anlayışına Geçiş*, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları
- Smith, Hazel (1994). "Marxism and International Relations Theory", A. J. Groom, Margot Light, (ed), *Contemporary International Relations; A Guide to Theory*, London: Pinter Publishers.
- Türe, Fatih (2008), "Egemenlik, Temsili Demokrasi ve Ulus-Devlet", *Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl:45, Sayı:518 (p.11-13)
- Wallerstein, Immanuel (1974), "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis", *Comparative Studies in Society and History*, Cilt 6, Sayı: 4
- Wallerstein, İmmanuel (2006), *Tarihsel Kapitalizm*, (Çev. N. Alpay), İstanbul: Metis Yayınları
- Wallerstein, İmmanuel (2010), *Modern Dünya Sistemi I*, (Çev: L. Boyacı), İstanbul: Yarn Yayınları

* * *

Abstract: *-Effect of Globalization on The Nation State-* Capitalism, which played a vital role in the emergence of nation state and its being a determining actor of international system, paved the way for questioning the nation state as constructional and functional. Its area of sovereignty has also been questioned and this area has been, though slowly, eroded. The erosion and questioning of nationalism has been, sometimes directly sometimes indirectly, caused by the system of capitalism. The process of globalisation has changed the dimension of the relation between capitalism and nationalism and the state of the nation state has been deeply questioned primarily in economic, political, social and cultural fields. Despite all this realities, it is an inconsiderable fact that most of the critics brought by the defenders of the nation state to capitalism made over the process globalisation. In this study, the future state of nation state as an important part of international system and its evolution process will be analysed related to globalism and capitalism. Besides, the role of nation state in the capitalist development and in the widening or narrowing effect of the process of globalisation.

Key words: Globalisation, International System, Nation State, Sovereignty, Closed and open nation state.